

НЕКАТОРЫЯ ПРАБЛЕМЫ ПЕРАКЛАДУ ТЭКСТАЎ САКРАЛЬНАГА ХАРАКТАРУ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Згодна з падлікамі, на сёння Біблія застаецца адзінай кнігай, якую часцей за ўсё перакладаюць. Так, да пачатку 2009 г. яна была поўнасьцю перакладзена на 451 мову і часткова на 2479 моў свету. У 2007 г. упершыню тэкст Свяшчэннага Пісання быў перакладзены на сучасную беларускую мову ў форме, прызначанай для выкарыстання пры богаслужэннях. Безумоўна, гэта вельмі актуальна ў цяперашняй духоўнай і моўнай сітуацыі ў Беларусі. Пераклад тэкстаў сакральнага характару з іншых моў – даволі складаны працэс, які прадугледжвае не толькі дакладнае веданне лінгвістычных законаў, але і добрае валоданне царкоўнымі паняццямі, неабходнасць знаходжання тэксту і самога перакладчыка на адной духоўнай хвалі. Звычайна асэнсаванне перакладчыкам мастацкага арыгінала прыводзіць да яго непазбежнай суб'ектыўнай трансфармацыі і як вынік – да праяўлення індывідуальна-творчага пачатку. Менавіта гэтага і немагчыма дапусціць пры перакладзе свяшчэнных тэкстаў. Праблема яшчэ і ў тым, што старагрэчаская і царкоўнаславянская мовы, з якіх рабіўся пераклад, вельмі старажытныя, шмат якія лексічныя адзінкі ў розныя гістарычныя перыяды неслі неадэкватную семантычную нагрузку і зараз ужо не маюць такога значэння, якое было ім уласціва ў даўнія часы. Гэтыя словы ў асноўным абстрактнага характару і ў сучаснай беларускай мове маюць не адзін, а некалькі лексічных эквівалентаў. Таму цікава з пункту погляду менавіта мовы прааналізаваць пераклад аднаго ўрыўка Евангелля з Нагорнага казання Ісуса Хрыста: *И отверзь уста своя, учаще ихъ, глаголя: блжени нищии духомъ, яко техъ есть Црствие Нбсное (Мф. 5: 2–3)*. Стараславянскі прыметнік *блжени* ў рускіх варыянтах перакладаецца аналагічным эквівалентам **блаженны: И Он, отверзши уста**

Свои, учил их, говоря: Блаженны нищие духом, ибо их есть Царство Небесное (Мф. 5: 2–3). Тлумачальны слоўнік беларускай мовы падае наступнае значэнне адпаведнага прыметніка **блажэнны**: дзікаваты, юродзівы (пра некаторых святых) [1, т. 1, с. 108]. Такое значэнне гэтага слова, безумоўна, для перакладу не падыходзіць. Праўда, руска-беларускі слоўнік фіксуе гэтую лексему ўжо як полісемантычную: 1) шчаслівы; 2) прыдуркаваты, блазнаваты; 3) царк. блажэнны [2, т. 1, с. 108]. Стараславянiзм *блжени*, безумоўна, з’яўляецца дэрыватам назоўніка *блажэнство*. Калі меркаваць, што гэтая лексема выконвае ролю абсалютнага сiноніма назоўніка **шчасце**, то лагічна для перакладу царкоўнаславянскага прыметніка выкарыстаць слова **шчаслівыя**. На самай жа справе назоўнікі **блажэнства** і **шчасце** – не дублеты, а семантычныя сiнонімы (адрозніваюцца адценнямі значэння). Як сведчаць царкоўнаславянскія лексікаграфічныя крыніцы, **блаженство** – не проста шчасце, а такое шчасце, такі ўзнёслы стан чалавека, які не залежыць ні ад выпадковых перамен, ні ад усялякай нясталасці (у адрозненне ад нашага “зямнога”, зменлівага шчасця), іншымі словамі – шчасце ў вышэйшай ступені [3, с.18]. Таму пераклад царкоўнаславянiзма блжени на беларускую мову адпаведным прыметнікам у поўнай форме **блажэнныя** менавіта ў такім значэнні найбольш удалы і правільны: **И, адкрыўшы вусны Свое, Ён вучыў их, кажучы: блажэнныя ўбогія духам, бо их ёсць Царства Нябеснае (Мф. 5: 2–3).**

Для сувязі галоўнай і даданай частак складаназалежнага сказа ў Нагорным казанні паслядоўна ўжываецца злучнік “яко”. У царкоўнаславянскай мове службовае слова “яко” можа выконваць ролю падпарадкавальнага злучніка, пры гэтым мець некалькі значэнняў: тлумачальнае значэнне *што* (звычайна пасля дзеясловаў *слышати, видети, глаголати* і г.д.); прычыннае значэнне *таму што, бо*: Блжени плачуціи: яко тii утешатся; значэнне часу *калі* (звычайна знаходзіцца ў першай частцы сказа: и яко прблизися Иисусь ко граду, плакася о немъ; спалучэнне

яко да ўжываецца з мэтавым значэннем *каб*, з тым *каб*: Советь сотвориша іудее, яко да оубіють его. У некаторых выпадках службовае слова *яко* можа выступаць у якасці параўнальнай часціцы: Человекъ яко трава, дне его яко цветъ сельный. Часам выконвае функцыю прыназоўнікаў *а*, *каля* для абазначэння адносін прыблізнасці: Бе же часъ яко шестый. Безумоўна, для перакладу на беларускую мову Нагорнага казання найбольш падыходзіць падпарадкавальны злучнік з прычынным значэннем *бо* (рускі эквівалент *ибо*), які і быў выкарыстаны ў беларускім Евангеллі.

Даволі складаным для перакладу на беларускую мову з'яўляецца стараславянскі прыметнік *нищии*: бджени нищии духомъ: яко техъ есть црствіе нбсное (Мф. 5: 3). У рускіх тэкстах Свяшчэннага Пісання даецца аналагічны эквівалент **нищие: Блаженны нищие духом, ибо их есть Царство Небесное** (Мф. 5: 3). Беларуская лексічная сістэма такога слова не мае, руска-беларускі слоўнік прапануе для перакладу наступныя варыянты: (убогий) убогі, (бедный) бедны, (нищенский) жабрачы, жабрацкі [2, т. 2, с. 250]. На першы погляд, больш прыдатным для перакладу здаецца прыметнік **бедны**, даволі разнастайны ў сваіх значэннях: 1. Які не мае або мае вельмі мала сродкаў на жыццё; незаможны. 2. Аднастайны, мізэрны. 3. Які мае недахоп у чым.-н., змяшчае ў сабе мала чаго-н. (гэтаму значэнню, відаць, і можна аддаць перавагу). 4. Які выклікае спачуванне да сябе; нешчаслівы. 5. Танны, просты, небагаты [1, т. 1, с. 357]. Калі прыняць пад увагу, што *нищета* – гэта вышэйшая ступень беднасці, то падыходзіць па сваім сэнсе і адносны прыметнік **жабрацкі**. Полісемантным з'яўляецца і магчымы варыянт **убогі**: 1. Які знаходзіцца ў беднасці, бедны. // Які сведчыць аб беднасці, уласцівы бедняку. 2. Разм. Які мае калецтва, фізічны недахоп. 3. Нязначны (па аб'ёму, колькасці), небагаты. // Недасканалы, прымітыўны. // Пазбаўлены раскошы і ўпрыгожанняў; просты. // Варты жалю. 4. Бедны па зместу. // Абмежаваны духоўна [1, т. 5, с. 594]. Слоўнік царкоўнаславянскай мовы падае прыметнік **нищий** са

значэннем *слабый, немощный, бессильный* [3, с. 133]. Як бачым, менавіта такое значэнне не ўваходзіць у семантычнае поле беларускага прыметніка **бедны**. Для правільнага выбару патрэбнага слова для перакладу неабходна дакладна вызначыць, што азначае выраз “**нищие духом**”, якія гэта людзі? Духоўная літаратура адзначае, што быць “**нищим духом**” – гэта свядома ўяўляць, разумець, што ўсё, што ў цябе ёсць, чым ты валодаеш, атрымана ад Бога, – дар Божы. Сам па сабе чалавек без Божай ласкі – ніхто і нішто. Іншымі словамі, быць “**нищим духом**” – усведамляць сваю грахоўнасць, духоўную абмежаванасць, нават і не абмежаванасць, а ўбогасць (не беднату!). Такім чынам, на наш погляд, беларускі прыметнік *убогія* найбольш адпавядае царкоўнаславянізму *нищии*.

Не мае адназначнага перакладу на беларускую мову і царкоўнаславянскі прыметнік *кротцыи*: блжени кротцыи: яко тии наследятъ землю (Мф. 5: 5). Рускамоўныя выданні прапануюць шырокаўжывальнае слова **кроткие**: **Блаженны кроткие, ибо они наследуют землю** (Мф. 5: 5). Беларуская мова такой лексічнай адзінкай не валодае, слоўнік жа прапануе некалькі варыянтаў для перакладу: лагодны, ціхі, рахманы; (смиренный) пакорлівы [2, т. 1, с. 690]. І зноў-такі, каб выбраць найбольш правільны варыянт, трэба добра разумець сэнс стараславянізма *кротцыи*. Пэўна, быць *кротким* – гэта значыць цярпліва пераносіць усе няшчасці, не крыўдзіцца ні на каго і ні на што, быць пакорлівым ва ўсім. У такім выпадку для перакладу больш падыходзіць прыметнік **пакорлівы**. Але духоўная літаратура тлумачыць сэнс *кротости* трохі інакш: быць мяккім і добрым, не прагнуць славы, ніколі не адказваць злом на зло, быць цвёрда ўпэўненым, што дабро мацнейшае за зло і заўсёды перамагае. Менавіта такі сэнс мае ўжыты ў перакладзе беларускі прыметнік **лагодныя**: **Блажэнныя лагодныя, бо яны ўнаследуюць зямлю** (Мф. 5: 5).

---

1. *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*: у 5 т. –Мн., 1977–1983.

2. *Русско-белорусский словарь*: в 3 т. / АН Беларуси, Ин-т языкознания им. Я.Коласа. – Мн., 1993.

3. *А.Свирин, протоиерей. Церковнославянский словарь* / протоиерей А.Свирин. – М., 2008.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ